ISSN 1392-0340
E-ISSN 2029-0551

Pedagogika / Pedagogy
2017, t. 125, Nr. 1, p. 158–174 / Vol. 125, No. 1, pp. 158–174, 2017

LIETUVOS EDUKOLOGIJOS UNIVERSITETAS

Socialinių darbuotojų patirtys rengiant vaikus savarankiškam gyvenimui bendruomeniniuose vaikų globos namuose

Vida Gudžinskienė[1], Rita Raudeliūnaitė[2], Rokas Uscila[3]

[1] Mykolo Romerio universitetas, Edukologijos ir Socialinio darbo institutas, Ateities g. 20, 08303 Vilnius, vida.gudzinskiene@mruni.eu
[2] Mykolo Romerio universitetas, Edukologijos ir Socialinio darbo institutas, Ateities g. 20, 08303 Vilnius, ritara@mruni.eu
[3] Lietuvos teisės institutas, Ankštoji g. 1A, 01109 Vilnius, ruscila@yahoo.com

Anotacija. Straipsnyje atskleidžiamos socialinių darbuotojų patirtys rengiant vaikus savarankiškam gyvenimui bendruomeniniuose globos namuose. Ruošiant bendruomeninių vaikų globos namų vaikus savarankiškam gyvenimui socialiniai darbuotojai susiduria su vaikų buitinių įgūdžių (maisto gaminimo, apsipirkimo parduotuvėje, mokesčių mokėjimo), socialinių įgūdžių (bendravimo ir bendradarbiavimo, veiklos organizavimo) ir asmeninių įgūdžių (adekvataus savęs vertinimo, savikontrolės įgūdžių ir pasitikėjimo savimi) ugdymo(si) sunkumais. Ugdant vaikų savarankiškumo įgūdžius socialiniai darbuotojai taiko žodinius metodus (individualius ir grupinius pokalbius), skiria individualias ir grupines praktines užduotis, pasitelkia kitus socioedukacinę pagalbą teikiančius specialistus. Socialiniai darbuotojai nurodė, kad institucinės globos pertvarka ir su ja susiję pokyčiai – namų aplinkos sukūrimas ir namų ūkio valdymo galimybės – sudaro geresnes prielaidas vaikų pasirengimui savarankiškam gyvenimui.

Esminiai žodžiai: *bendruomeniniai vaikų globos namai, savarankiškumas, socialiniai darbuotojai, sunkumai ir jų įveika, ugdymas.*

Įvadas

Bendruomeninių vaikų globos namų auklėtinių rengimo savarankiškam gyvenimui procesas didele dalimi priklauso nuo socialinių darbuotojų pastangų rūpintis vaikų parengimu savarankiškam gyvenimui. LR socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m.

DOI: http://dx.doi.org/10.15823/p.2017.12

ISSN 1392-0340
E-ISSN 2029-0551

įsakyme „Dėl Socialinių darbuotojų ir socialinių darbuotojų padėjėjų kvalifikacinių reikalavimų, socialinių darbuotojų ir socialinių darbuotojų padėjėjų profesinės kvalifikacijos kėlimo tvarkos bei socialinių darbuotojų atestacijos tvarkos aprašų patvirtinimo“ pabrėžiama, kad vaikų rengimas savarankiškam gyvenimui turėtų vykti nuosekliai ir kvalifikuotai, sudarant socialinio darbo su asmeniu individualius planus, parenkant individulius socialinio darbo metodus, bendradarbiaujant su kitais specialistais (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro…, 2006).

Tyrimai (Leliūgienė ir Djačenko, 2010) rodo, kad jaunuolių, palikusių vaikų globos namus sulaukus pilnametystės, savarankiško gyvenimo pradžia yra komplikuota dėl įvairių socialinių, pedagoginių, psichologinių veiksnių, neigiamai veikiančių jauno žmogaus socialinę adaptaciją. Globojamiems jaunuoliams perėjimas į savarankišką gyvenimą yra labai staigus. I. Höjer ir Y. Sjöblom (2010) teigia, kad vaikai turi palikti globos namus ir įveikti visus suaugusiųjų gyvenimo iššūkius iš karto, sulaukę pilnametystės, nors būna menkai pasiruošę savarankiškam gyvenimui. K. Samašonok (2013) pažymi, kad rengimo savarankiškam gyvenimui procesas instituciniuose vaikų globos namuose yra sunkesnis dėl pačios edukacinės sistemos: kai šeimą pakeičia institucinė įstaiga, kurioje vyksta vienpusiškas, formalus darbas su ugdytiniais, joje nesuteikiama galimybių vaikams savarankiškai veikti ir spręsti gyvenimiškas problemas. Likusių be tėvų globos vaikų apgyvendinimas stacionariose socialinės globos įstaigose, kuriose nuolat gyvena nuo kelių dešimčių iki kelių šimtų vaikų, kurių socialiniai ryšiai su bendruomene dėl šių įstaigų specifikos yra riboti, socialiniai įgūdžiai silpni, galimybės integruotis į visuomenę – minimalios (Keymolen ir Broeders, 2010). Šioms įstaigoms būdinga grupinė, o ne individuali asmens priežiūra, institucinė kultūra (Strolin-Goltzman, Kollar ir Trinkle, 2010). Nors globos institucijose siekiama sukurti sąlygas, kad vaikai įgytų būtiną socialinę patirtį ir galėtų integruotis į visuomenę, tačiau tyrimai rodo, kad tokiose įstaigose yra labai sunku užtikrinti vaiko gerovę ir visavertę raidą (Snieškienė ir Bumblauskaitė, 2005). Didelės institucinės vaikų globos sistemos neigiamą įtaką vaiko raidai pažymi ir D. Pūras (2013), teigdamas, kad būtina įsisąmoninti, jog geresnė mityba, šildymas, priežiūra ir sąmoningo smurto atvejų išgyvendinimas giliausių institucinės globos problemų neišspręs. Stacionarios globos įstaigos negali užtikrinti į asmenį orientuotų paslaugų ir tinkamos paramos, reikalingos sėkmingai asmens integracijai į visuomenę, apriboja įstaigose augančių vaikų gebėjimus ir pasirengimą dalyvauti savo bendruomenėje ir visuomenėje (*Common European Guidelines on the Transition from Institutional to Community Based Care*, 2012).

Lietuvoje ir Europoje atlikti tyrimai parodė, kad institucinė globa visada lemia žemesnę gyvenimo kokybę nei kokybiškos bendruomenėje teikiamos paslaugos ir dažnai lemia socialinę atskirtį visam gyvenimui (Fisher, Stoolmiller, Mannering, Takahashi ir Chamberlain, 2011; Keymolen ir Broeders, 2013). Vaikų ankstyvosios raidos moksliniai tyrimai atskleidžia, kad labai mažų vaikų net gana trumpas įstaigoje praleistas laikotarpis gali neigiamai paveikti vaiko vystymąsi ir lemti visą gyvenimą trunkančias

ISSN 1392-0340
E-ISSN 2029-0551

neigiamas pasekmes vaikų emocinei gerovei ir elgesiui (Dixon, Stein, 2005; Kelleher, P., Kelleher, C., Corbett ir Press, 2000). Gyvenimo globos namuose sąlygos gali sukelti įvairių vaikų sveikatos, pažintinės, emocinės, moralinės srities problemų (Browne, 2005; Wheten et al., 2014). Globos namai nėra pritaikyti vaiko pozityviai socializacijai, nes šios įstaigos, nors ir turi pakankamai gerą materialinę bazę, nėra panašios į šeimos aplinką, jose neįmanoma užtikrinti individualių vaiko poreikių, o ypač – kokybiškų santykių su suaugusiaisiais (Lupein ir Wan, 2004). Vaikas, neturėjęs pozityvių santykių šeimoje, pasižymi socialinių įgūdžių trūkumu, žmonių vengimu, agresija, savęs nekontroliavimu (Tirella et al., 2007). Institucionalizacija vis plačiau pripažįstama kaip ydinga politika ir žmogaus teisių pažeidimas.

Pažymėtina, kad užsienyje atlikti tyrimai rodo, jog geriau savarankiškam gyvenimui yra pasiruošę jaunuoliai, augę nedideliuose globos namuose, kuriuose sąlygos priminė šeimos modelį. Be to, tarp pačių globotinių ir globotinių bei personalo vyravo šilti, stabilūs santykiai (Spray ir Jowett, 2012).

Lietuvoje siekis teikti prioritetą vaiko globai šeimoje ir reformuoti vaikų globos sistemą buvo įtvirtintas Vyriausybės 2001–2004 metų programos įgyvendinimo priemonėse ir Seimo nutarimu 2003 m. patvirtintoje Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijoje. Vaikų globos sistemos reforma pradėta 2007 m. patvirtinus Vaiko globos (rūpybos) sistemos reorganizavimo strategiją, kurios pagrindinis tikslas – iki 2012 m., atsižvelgiant į vaiko interesus ir poreikius, sudaryti sąlygas vaikui augti biologinėje šeimoje, o netekusiam tėvų globos vaikui – tinkamas globos (rūpybos) ar įvaikinimo sąlygas, kurios atitiktų geriausius vaiko interesus ir poreikį augti šeimos aplinkoje arba aplinkoje, artimoje šeimai, tinkamai pasirengti savarankiškam gyvenimui šeimoje ir visuomenėje. Ši reforma nebaigta iki šiol. Remiantis Valstybės kontrolės duomenimis (2013), pažymėtina, kad nepasiekti Vaiko globos (rūpybos) sistemos reorganizavimo strategijoje (2007) numatyti tikslai: nesumažėjusi tėvų globos netekusių vaikų dalis (palyginti su visais šalies vaikais), nesumažėjo socialinės rizikos šeimose augančių vaikų dalis (palyginti su visais šalies vaikais), nesumažėjo globojamų vaikų skaičius globos įstaigose procentais (palyginti su visais globojamais vaikais), vyrauja didelis vaikų skaičius globos įstaigose, ne visose globos įstaigose sukurta artima šeimai aplinka ir užtikrinami būtini vaiko poreikiai, nepakankamai ugdomi vaikų gebėjimai, reikalingi savarankiškam gyvenimui ir kt.

Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2014 m. įsakymu patvirtintas „Perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2020 metų veiksmų planas“. Vaikų globos įstaigų perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų likusiems be tėvų globos vaikams tikslas – užtikrinti darnią aplinką ir sąlygas likusiems be tėvų globos vaikams augti globėjų, įtėvių šeimoje ar šeimynoje ir gauti pagalbą bendruomenėje. Vaikui svarbu augti šeimos aplinkoje, kuri skatina vaikų savarankiškumą, visapusišką dalyvavimą bendruomenėje bei socialinę įtrauktį. Pertvarkant vaikų globos namus, numatoma kurti naujas ir plėtoti esamas institucinei globai alternatyvias ben-

ISSN 1392-0340
E-ISSN 2029-0551

druomenines paslaugas. Vienas iš bendruomeninių paslaugų teikimo būdų – bendruomeniniai vaikų globos namai. Bendruomeniniai vaikų globos namai – pagal šeimai artimos aplinkos modelį veikiantys vaikų globos namai, įsteigti atskirose patalpose (pvz., namas, butas) bendruomenėje, skirti likusiems be tėvų globos vaikams, neįgaliems vaikams ar vaikams, turintiems kitų specialiųjų poreikių (iki 8 vaikų).

Vienas prioritetinių vaiko globos pertvarkos uždavinių – rengti vaiką savarankiškam gyvenimui. Egzistuoja prieštaravimas tarp jau daugiau nei 10 metų teisės aktuose akcentuojamo vaikų globos narių auklėtinių savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo (pabrėžiant, kad socialinis darbuotojas, ugdydamas vaikų globos namų auklėtinių savarankiškumą, ne tik aktyviai dalyvauja ir teikia pagalbą, analizuoja pagalbos veiksmingumą, bet ir domisi bei renka informaciją apie našlaičius, jau pradėjusius savarankiškai gyventi) bei gyvenimiškos praktikos. Moksliniai tyrimai (Gudonis, Butkutė ir Samašonok, 2008; Rėklaitienė, Požrienė, Ostasevičienė ir Gaižauskienė, 2008; Samašonok, 2013 ir kt.) rodo, kad jaunuoliai, paliekantys vaikų globos namus, nėra pasirengę savarankiškam gyvenimui. Užsienio mokslininkai taip pat pažymi, kad jaunuoliai ypač stokoja socialinių įgūdžių (bendravimo, bendradarbiavimo, sprendimų priėmimo, konfliktų valdymo), sveikos gyvensenos, finansų valdymo, darbinių ir mokymosi įgūdžių (Montgomery, Donkoh ir Underhill, 2006; Ismayilova, Ssewamala ir Huseynli, 2014).

Todėl deinstitucionalizacijos procesų kontekste svarbu analizuoti vaikų rengimą savarankiškam gyvenimui bendruomeniniuose vaikų globos namuose, nes vaikų rengimas savarankiškam gyvenimui bendruomenėje ir jo tobulinimas išlieka vienas iš svarbiausių ir aktualiausių uždavinių siekiant sėkmingos globojamų vaikų integracijos į visuomenę. Kita vertus, vykstant vaikų globos namų pertvarkai Lietuvoje stokojama tyrimų, analizuojančių vaikų, augančių bendruomeniniuose vaikų globos namuose, rengimą savarankiškam gyvenimui, kylančius sunkumus ir jų įveiką.

Tyrimo tikslas – atskleisti socialinių darbuotojų patirtis ugdant vaikus savarankiškam gyvenimui bendruomeniniuose vaikų globos namuose.

Tyrimo klausimai: 1) kokių savarankiško gyvenimo įgūdžių vaikai stokoja gyvendami bendruomeniniuose vaikų globos namuose, 2) kokie sunkumai iškyla socialiniams darbuotojams ugdant bendruomeninių vaikų globos namų auklėtinių savarankiškumą? 3) kaip socialiniai darbuotojai įveikia iškylančius sunkumus?

Tyrimo metodai:

- *teoriniai:* mokslinės literatūros ir dokumentų analizė, lyginimas, apibendrinimas ir sisteminimas;
- *empiriniai:* duomenų rinkimui taikytas pusiau struktūruotas interviu metodas; tyrimo duomenų analizei taikytas turinio (angl. *content*) analizės metodas.

ISSN 1392-0340
E-ISSN 2029-0551

Tyrimo metodika ir tiriamieji

Tyrimui pasirinktas kokybinio tyrimo tipas. Pasak J. W. Creswell (2009), kokybinio tyrimo tikslas – tyrinėti kompleksinius reiškinius su jiems būdingomis charakteristikomis ir pristatyti tyrimo dalyvių išreikštas įvairias prasmes bei požiūrius apie tiriamą reiškinį. Tyrime taikytas pusiau struktūruotas interviu metodas, kuris leidžia priartėti prie žmonių patirčių suvokimo, reikšmių įvardijimo, situacijų apibrėžimo ir realybės konstravimo (aiškinimo).

Interviu klausimų temos buvo suformuluotos remiantis anksčiau pateiktais probleminiais klausimais. Tyrimo metu gauti duomenys analizuojami taikant (angl. *content*) turinio analizę. Interviu analizės etapai: duomenų nuoseklus skaitymas, kategorijų ir subkategorijų išskyrimas, pagrindimas, analizė ir interpretacija (Creswell, 2009).

Tyrime naudota tikslinė kriterinė imtis. Informantai pasirinkti pagal šiuos kriterijus: 1) socialiniai darbuotojai, turintys aukštąjį socialinio darbo išsilavinimą, 2) socialiniai darbuotojai, dirbantys su vaikais bendruomeniniuose vaikų globos namuose, įkurtuose pagal „Perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2020 metų veiksmų planą“. Tyrimas atliktas 2016 m. rugsėjo–spalio mėnesiais. Prieš interviu su tyrimo dalyviais buvo susitarta dėl interviu vietos ir laiko. Gautas informantų sutikimas dalyvauti tyrime ir įrašyti interviu į diktofoną. Atlikus interviu, atliktos interviu transkripcijos. Tyrime dalyvavo 10 socialinių darbuotojų, dirbančių bendruomeniniuose vaikų globos namuose. Tyrėjai laikėsi tyrimų etikos principų: informantai buvo supažindinti su tyrimo tikslu, duomenų rinkimo metodu, informantai tyrime dalyvavo savanoriškai, buvo užtikrintas jų anonimiškumas ir konfidencialumas.

Tyrimo rezultatai ir jų aptarimas

Savarankiškų gyvenimo įgūdžių ugdymas yra vienas svarbiausių gyvenimo kokybės veiksnių, padedančių asmeniui integruotis į visuomenę, sėkmingai susidoroti su kasdienėmis savarankiško gyvenimo problemomis. Sėkmingas vaikų savarankiškumo ugdymas labai priklauso nuo jų turimų savarankiško gyvenimo įgūdžių.

Tyrimo metu socialinių darbuotojų buvo klausta, *kokių savarankiško gyvenimo įgūdžių vaikai stokoja gyvendami bendruomeniniuose vaikų globos namuose*. Socialiniai darbuotojai teigė, kad vaikams, pradėjus gyventi bendruomeniniuose vaikų namuose, dažnai kyla sunkumų tvarkantis namus, rūpinantis asmens higiena: *„nors jie žino, kad reikia skalbti nešvarius drabužius, patalynę, praustis, tvarkyti kambarius ir jie geba tai padaryti, tačiau ne visada tai daro ar daro bet kaip, ar laukia priminimo*“ (B).

Informantai pažymėjo, kad vaikai stokoja sveikos gyvensenos įgūdžių. Nors socialiniai darbuotojai skatina vaikus rūpintis savo sveikata, formuotis sveikos gyvensenos įgūdžius,

ISSN 1392-0340
E-ISSN 2029-0551

tačiau vaikams ypač trūksta fizinio aktyvumo, sveikos mitybos ir kitų sveikatai palankių įgūdžių: *„vaikai mažai juda, nesveikai maitinasi, o neretai turi ir žalingų įpročių“* (A), *„stokoja ir emocinę sveikatą sąlygojančių įgūdžių: negeba adekvačiai reaguoti į pastabas, tinkamais būdais spręsti konfliktus, negeba valdyti emocijų“* (G). Panašias tendencijas atskleidžia P. Montgomery'o, C. Donkoho ir K. Underhill (2006) tyrimai, rodantys globos namų vaikų sveikos gyvensenos įgūdžių stoką ir jų ugdymo svarbą.

Tyrimo dalyviai nurodė, kad vaikai nemoka turiningai leisti laisvalaikio: *„jie pasirenka pačius paprasčiausius laisvalaikio praleidimo būdus: nori žaisti kompiuteriu, žiūrėti televizorių, klausytis muzikos, vaikščioti po miestą, arba nieko neveikti“* (E); *„labai sunku motyvuoti vaikus turiningai leisti laiką: paskaityti knygą, spręsti kryžiažodžius, žaisti stalo ar judriuosius žaidimus…“* (A).

Tyrimas atskleidė, kad vaikams stinga bendravimo įgūdžių: jiems sunkiai sekasi užmegzti kontaktą, mandagiai bendrauti, būti atidiems ir dėmesingiems kitiems, konstruktyviai spręsti konfliktus. Informantų teigimu: *„daugumai sunkiai sekasi užmegzti ryšį su kitais, bendrauti nevartojant keiksmažodžių, reikšti emocijas tinkamais būdais“* (G), *„bendravimo įgūdžiai labai prasti, elementariausias mandagumo taisykles dažnai reikia priminti“* (F), *„sudėtinga su jų nuostatom, su jų ankstesne patirtimi, išmoktais netinkamo bendravimo įgūdžiais, įgytais asocialiose šeimose* (I). Ypač vaikai stokoja empatijos, tolerantiškumo: *„pasitaiko atvejų, kad vienam vaikui kito elgesys yra nepriimtinas, jam nemalonu ar skauda, o kitas iš to tik juokiasi…“* (H); *„dažni atvejai, kai vaikai ignoruoja tuos, kurie turi kitokią nuomonę“* (A). M. Scannapieco ir K. Connell-Carrick ir K. Painter (2007), L. Ismayilovos, F. Ssewamalos ir A. Huseynli (2014) tyrimai taip pat atskleidžia, kad globos namų vaikai stokoja bendravimo, problemų sprendimo ir konfliktų valdymo įgūdžių, todėl ypatingas dėmesys turi būti skiriamas šiems įgūdžiams ugdyti rengiant globotinius savarankiškam gyvenimui.

Informantai nurodė, kad vaikams sunku tvarkyti finansus, jie netiksliai arba neteisingai supranta, kas yra ekonomiškumas, taupumas: *„vaikams labai sunku susivokti, kokiems dalykams reikia išleisti pinigus, kiek tų išlaidų susidaro“* (C); *„jie dažnai nežino produktų kainų, kiekio reikalingo patiekalams gaminti, sunkiai sekasi pasirinkti produktus pagal pinigines galimybes“* (J); *„vaikai linkę išleisti pinigus visokiems menkniekiams: lipdukams, modeliukams, bižuterijai ir kitiems mažmožiams“* (B). Globotinių finansų valdymo įgūdžių stoką atskleidžia ir P. Montgomery'o, C. Donkoho ir K. Underhill (2006) tyrimas. Mokslininkai pažymi, kad globotiniams ypač sunku planuoti pinigines pajamas ir išlaidas, mokytis taupyti.

Tyrimu nustatyta, kad vaikai stokoja asmeninių įgūdžių, ypač savikontrolės, atsakomybės, pasitikėjimo savimi. Anot informantų, valios bei atsakomybės stoka yra vieni rimčiausių trukdžių mokantis, atliekant jiems pavestas užduotis: *„<…> labai sunku paaiškinti, kad mokymasis – tai ne pramoga, kad kasryt būtina keltis ir eiti į mokyklą, atsakingai pasiruošti pamokoms, kruopščiai atlikti užduotis, pavestus darbus“* (I), *„vaikai dėl savikontrolės ir pasitikėjimo savimi stygiaus linkę atidėlioti sudėtingesnes užduotis,*

ISSN 1392-0340
E-ISSN 2029-0551

reikalaujančias daugiau pastangų“ (E). M. Scannapieco, K. Connell-Carrick ir K. Painter (2007) teigimu, globotinių pasitikėjimo savimi, valios bei atsakomybės stoka yra vieni rimčiausių trukdžių sėkmingam jų mokymuisi, profesijos įgijimui ir įsitvirtinimui darbo rinkoje. Autorių teigimu, rengiant globotinius savarankiškam gyvenimui ypač svarbu ugdyti jų asmeninius įgūdžius.

Tyrimu atskleista, kad vaikams gyvenant bendruomeniniuose vaikų globos namuose dažnai kyla sunkumų dėl savarankiško gyvenimo įgūdžių stokos. Jiems reikalinga socialinio darbuotojo pagalba, palaikymas ugdantis savarankiško gyvenimo įgūdžius. Savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo tikslas – sudaryti sąlygas kiekvienam vaikui pagal galimybes įgyti žinių ir įgūdžių, leidžiančių kuo funkcionaliau, ekonomiškiau ir estetiškiau tvarkyti savo buitį, sveikai gyventi, maitintis, įgyti išsilavinimą, sėkmingai integruotis į visuomenę ir, sulaukus pilnametystės, būti kuo mažiau priklausomiems nuo aplinkinių.

Tyrimo metu socialinių darbuotojų buvo paprašyta pareikšti savo nuomonę apie tai, *kokius savarankiško gyvenimo įgūdžius ugdant jiems kyla sunkumų ir kokių*. Išanalizavus tyrimo duomenis, išskirtos trys kategorijos – buitinių įgūdžių ugdymo(si) sunkumai, socialinių įgūdžių ugdymo(si) ir pritaikymo kasdieniame gyvenime sunkumai bei asmeninių įgūdžių ugdymo(si) sunkumai (1 lentelė).

1 lentelė. **Savarankiškumo įgūdžių ugdymo(si) ir pritaikymo sunkumai**

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Buitinių įgūdžių ugdymo(si) sunkumai	Maisto gaminimo įgūdžio ugdymo(si) sunkumai	„<…>*sunkumų kyla dėl maisto gaminimo – vaikams trūksta noro gaminti maistą. Dažnai jie pasirenka lengvesnio pobūdžio veiklas: noriau žaidžia kompiuteriu, eina į lauką…*“ (B), „<…> *nors ir mokome gamintis sveiką maistą, bet vaikai linkę ne gamintis, o nusipirkti greito maisto produktus…*“ (I)
	Apsipirkimo parduotuvėje įgūdžio ugdymo(si) sunkumai	„<…> *vaikai turėdami pinigų, linkę juos greičiau išleisti saldumynams. Išaiškinti, kad kartais reiktų pasirinkti, ko nusipirkti svarbiausia…*“ (E), „<…> *vaikai ne visada nori akcijose siūlomų prekių…*“ (A)
	Mokesčių mokėjimo ir taupumo įgūdžių ugdymo(si) sunkumai	„<…> *mokėjimo naudotis banko paslaugomis ir susimokėti mokesčių – trūksta suvokimo…*“ (F), „<…> *trūksta finansinio raštingumo įgūdžių <…> nemoka susimokėti mokesčių, nors yra supažindinti, mokomi kaip tą atlikti ir bendrą suvokimą turi…*“ (D), „*mokamų mokesčių vaikai nesusieja su taupumu, mokesčių mokėjimas ir taupymas jiems lyg du atskiri dalykai: sėdi su vaiku, moki mokesčius, mato sąskaitas, o išeina iš kambario palikęs įjungtą šviesą, televizorių… tas pats su vandens taupymu…*“ (B)

ISSN 1392-0340
E-ISSN 2029-0551

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Socialinių įgūdžių ugdymosi ir pritaikymo kasdieniame gyvenime sunkumai	Bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžių ugdymosi ir pritaikymo sunkumai	„<…> *pokalbių metu ir užsiėmimų metu, mokomės, kaip reikia elgtis, modeliuojame įvairias situacijas, o atsitikus įvykiui, viskas nueina veltui…*“ (J), „<…> *dėl vaikų skirtingų gyvenimiškų patirčių yra gana sudėtinga juos mokyti kritinio mąstymo, konfliktų sprendimo ir tinkamo reagavimo į stresines situacijas. Dirbant su vaiku, tai ilgiausiai trunkantis procesas, siekiant rezultato…*“ (A), „<…> *kai kalbiesi, po netinkamo elgesio vienose ar kitose situacijose, tai paaiškėja, kad tie vaikai viską supranta, o ekstremaliose ar jiems netikėtose situacijose reaguoja taip, kaip reaguodavo jų tėvai ar kiti artimi žmonės…* (G)
	Veiklos organizavimo įgūdžių ugdymo(si) sunkumai	„<…> *dažnai sunku vaikams išaiškinti, kad norint pasiekti teigiamų rezultatų moksle, <…> reikia į tai įdėti daug pastangų, laiko ir kantrybės…*“ (C), „<…> *norint pasiekti gerų rezultatų moksle, kitose vaikams įdomiose veiklose <…> vaikai sunkiai išlaiko kantrybę, <…> pasiduoda susidūrę su sunkumais. Įrodyti, kad pastangos duos gerų rezultatų, ne visada pavyksta…*“ (E), „<…> *vaikai nemoka planuoti ir tinkamai organizuoti savo veiklos: kažkoks chaosas, eiliškumo, tvarkos veikloje stoka nors apie tai ir kalbamės su vaikais, aiškiname, bet praktikoje negeba pritaikyti…*“ (H)
Asmeninių įgūdžių ugdymo(si) sunkumai	Adekvataus savęs vertinimo stoka	„<…> *mokome vaikus pažinti save, žinoti savo stipriąsias puses ir jomis naudotis, tačiau praktiniame gyvenime vaikai nesugeba pasinaudoti savo stiprybėmis…*“ (C), „<…> *kita vertus, kartais vaikai pervertina save, galvoja, kad jie gali daugiau, negu gali…*“ (F), „<…> *elementariai trūksta adekvataus savęs vertinimo…*“ (B)
	Savikontrolės įgūdžių stoka	„*Mokomės valdyti save stresinėse situacijose, kaip elgtis konfliktinėse situacijose, tačiau konflikto metu vaikai dažnai pratrūksta… stumdo vienas kitą, pravardžiuojasi, šaukia…*“ (J), „<…> *labai sunkiai sekasi kontroliuoti save susidūrus su kliūtimis, pavyzdžiui, kad ir noras naudotis kompiuteriu…*“ (D), „<…> *vis dar nemoka prašyti pagalbos, susitart…*“ (I)
	Pasitikėjimo savimi įgūdžio stoka	„<…> *daugiausia sunkumų kyla ugdant pasitikėjimo savimi įgūdžius…*“ (G), „<…> *kyla sunkumų dėl pasitikėjimo savimi…mūsų vaikai iš tiesų yra geri ir gali pakankamai daug, bet jie dažnai nedrįsta pasakyti, kad jie gali, nes dažniausiai mokykloje jie būna nuvertinami…*“ (A), „<…> *vaikai nepasitiki savimi, jie, tikėtina, dažnai girdėjo tik neigiamus dalykus apie save <…> jie blogiau linkę kalbėti apie save <…> trūksta to pasitikėjimo savimi…*“ (J)

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad socialiniams darbuotojams kyla nemažai sunkumų ugdant vaikų buitinius įgūdžius, ypač maisto gaminimo, apsipirkimo parduotuvėje ir mokesčių mokėjimo. Informantai pažymėjo, kad vaikai, gyvenantys bendruomeniniuose vaikų globos namuose, patys gamina maistą, tačiau kartais nenori gaminti maisto ir mieliau laiką leidžia prie kompiuterio ar užsiimdami kita veikla. Socialiniai darbuotojai pažymėjo, kad vaikai, turėdami artimas šeimos aplinkai gyvenimo sąlygas bendruomeniniuose vaikų globos namuose, mokydamiesi patys gamintis maistą įgis daugiau maisto gaminimo įgū-

ISSN 1392-0340
E-ISSN 2029-0551

džių ir bus labiau pasirengę savarankiškam gyvenimui: „<…> *dabar mes maistą gaminame namuose, o neiname valgyti į valgyklą*“ (D), „*tų didelių įstaigų atsisakymas, institucinės globos pertvarka yra nukreipta į vaikų savarankiškumo ugdymą <…> kiekvienas išeinantis gyventi savarankiškai bent jau valgyti tai tikrai turėtų mokėti pasigaminti…*“ (J).

Vaikams, sulaukus pilnametystės ir pradėjus gyventi savarankiškai, neišvengiamai būtina mokėti apsipirkti parduotuvėje. Todėl labai svarbu vaikus išmokyti suvokti, kokių produktų ir prekių jiems būtinai reikia, o kokie pirkiniai yra ne tokie svarbūs ir / ar visai nebūtini kasdieniame gyvenime. Tyrimo dalyviai pažymėjo, kad nors ir moko vaikus apsipirkti parduotuvėje, tačiau realiose gyvenimo situacijose vaikai „*negeba tinkamai nuspręsti, kokios prekės būtinos, o be ko gali apseiti…*“ (A). Informantai pažymėjo auklėtinių nenorą pirkti akcijose siūlomų prekių, nes tai susiję ne tik su jų įsivaizduojamu aukštesniu statusu, bet ir patyčiomis mokykloje: „ <…> *kai vaikai nueina su tomis akcijinėmis striukėmis ar kitais rūbais į mokyklą, tai iš jų kiti mokiniai šaiposi, pravardžiuoja, tyčiojasi <…> tai todėl vaikai ir nenori „akcijinių ir maximinių“ prekių…*“ (G). Gebėjimas tinkamai valdyti turimus finansus, gebėjimas nusipirkti tinkamas prekes yra rimta problema, kurią būtina spręsti siekiant parengti vaikus savarankiškam gyvenimui. K. Samašonok (2013) akcentuoja, kad ugdant apsipirkimo parduotuvėje įgūdžius vaikai skatinami suvokti pinigų vertę, išmoksta taupumo, praktiškumo.

Socialiniai darbuotojai, kalbėdami apie mokesčių mokėjimo įgūdžio ugdymo sunkumus, nurodė, kad nors vaikai mokomi, kaip susimokėti mokesčius, tačiau sunku šį įgūdį ugdyti, nes, pasak informantų: „*mokamų mokesčių vaikai nesusieja su taupumu, mokesčių mokėjimas ir taupymas jiems lyg du atskiri dalykai: sėdi su vaiku, moki mokesčius, mato sąskaitas, o išeina iš kambario palikęs įjungtą šviesą, televizorių*“ (B). Socialiniai darbuotojai tiki, kad, vaikams gyvenant šeimyninėje aplinkoje, jie įgis daugiau savarankiškumo įgūdžių, susijusių su maisto gaminimu, apsipirkimu parduotuvėje, mokesčių mokėjimu.

Tyrimo rezultatai parodė, kad socialiniai darbuotojai susiduria su vaikų socialinių įgūdžių, ypač bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžių bei veiklos organizavimo įgūdžių ugdymo sunkumais. Siekiant gyventi savarankiškai, labai svarbu tinkamai elgtis kritiškose, nestandartinėse, besikeičiančiose situacijose. Kalbėdami apie socialinių įgūdžių ugdymosi sunkumus, informantai akcentuoja skirtingas gyvenimiškas patirtis, kurias turi vaikai (atsineša iš šeimų), todėl ugdymas(is) nėra toks sėkmingas, kaip tikimasi ir norėtųsi: „<…> *pokalbių metu ir užsiėmimų metu mokomės, kaip reikia elgtis, modeliuojame įvairias situacijas, o atsitikus įvykiui viskas nueina perniek…*“ (J). Tinkamo elgesio kritinėse situacijose išmokti teoriniu lygmeniu nėra sudėtinga, tačiau jį taikyti praktikoje vaikams yra sunku. Informantai tiki, kad bendruomeniniuose vaikų globos namuose „*artimesni, ne valdiški santykiai, pakeis ir socialinių darbuotojų požiūrį, kad „nieko čia nepakeisi“ ir vaikų požiūrį, bei tikėjimą, kad vaikai tikrai rūpi juos globojantiems žmonėms…*“ (A). Šeimos aplinka ir vaikui skiriamas dėmesys, glaudesnis bendravimas su juo sudaro prielaidas ugdytis tinkamus bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžius.

ISSN 1392-0340
E-ISSN 2029-0551

Tyrimo metu taip pat išryškėjo vaikų veiklos organizavimo įgūdžių ugdymosi sunkumai. Informantai nurodė, kad vaikai stokoja veiklos planavimo, organizavimo ir jos realizavimo įgūdžių: „<…> *mūsų vaikai dažnai elgiasi chaotiškai, nemoka palaikyti elementarios tvarkos… vaikai nemoka susidėlioti prioritetų, darbų eiliškumo nėra… nors apie tai ir kalbamės su vaikais, aiškiname, bet kasdienėse situacijose jie negeba pritaikyti…*“ (E). Veiklos organizavimo įgūdžių stoka siejama ir su mokymosi organizavimo stygiumi. Tyrime dalyvavę informantai nurodė mokymosi įgūdžio ugdymo(si) sunkumus: „<…> *vaikai dažnai nesupranta, kad aukštiems rezultatams pasiekti reikia į tai įdėti daug pastangų, laiko ir kantrybės <…> o dažnai, jei į vaikų globos namus patenka vėlokai, tai neturėjimas mokėjimo mokytis bei pradėto darbo pabaigimo įgūdžių yra didžiausia kliūtis…vaikai neturi savidrausmės įgūdžių…*“ (C), „<…> *mes daug kalbamės, bet įrodyti, kad pastangos duos rezultatų, ne visada pavyksta… išklauso, bet nedirba nuosekliai, pamokas ruošia, bet nedirba atsidavusiai…*“ (B). Vaikai nelinkę stengtis mokytis, nesiekia gerų mokymosi rezultatų, daugumos jų vertybinės nuostatos dėl mokymosi nėra teigiamos, vaikai nepakankamai įvertina mokslo ir mokymosi bei nuoseklaus, sistemingo darbo reikšmę ateities perspektyvoje. Socialiniams darbuotojams yra sunku vaikams išaiškinti, kad reikia mokytis ir siekti rezultatų bei užsibrėžtų tikslų, kurie reikalingi norit įgyti profesiją ir susirasti darbą.

Tyrimo metu identifikuoti asmeninių įgūdžių ugdymosi sunkumai, susiję su adekvataus savęs vertinimo, savikontrolės bei pasitikėjimo savimi įgūdžių stoka. Adekvatus savęs vertinimas, savo stiprybių ir silpnybių suvokimas padeda asmeniui adekvačiai elgtis įvairiose gyvenimo situacijose. Todėl savęs vertinimo įgūdžių ugdymas glaudžiai susijęs su asmens pasirengimu savarankiškam gyvenimui. Socialiniai darbuotojai, dirbantys bendruomeniniuose vaikų globos namuose, pažymi, kad adekvataus savęs vertinimo įgūdžių stokoja dažnas vaikas. Pasak informantų, nors vaikai ir mokomi pažinti save ir tinkamai (adekvačiai) save vertinti, tačiau praktiniame gyvenime jie negeba pasinaudoti savo stiprybėmis, pervertina arba nuvertina save.

Sėkmingam asmens prisitaikymui gyvenime, jo santykiams su aplinkiniais žmonėmis didelės reikšmės turi jo pasitikėjimas savimi. Pasitikėjimas savimi svarbus įveikiant sunkumus ir kliūtis, iškylančias siekiant užsibrėžto tikslo. R. Bubnio ir Z. Jasevičienės (2013) tyrimas atskleidė, kad vaikai, kurie pasitiki savimi, jaučiasi savarankiški, planuojant savo ateitį ir bendraudami su aplinkiniais nesijaučia atstumti, lengvai dalijasi savo rūpesčiais ir sunkumais. Informantai pažymi, kad daugiausia savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo sunkumų jiems kyla dėl vaikų pasitikėjimo savimi stokos. Turėdami sudėtingą, dažnai negatyvią gyvenimišką patirtį, vaikai nepasitiki savo sugebėjimais, linkę save nuvertinti, jiems rečiau būdingas pozityvus ir adekvatus savęs vertinimas.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad bendruomeninių globos namų vaikai stokoja savikontrolės įgūdžių, kurie labai svarbūs įveikiant kasdienius sunkumus. Nuo gebėjimo įvertinti, kokie įveikimo būdai tinka susiklosčiusiai probleminei situacijai išspręsti bei tinkamo jų praktinio pritaikymo priklauso asmens savarankiško gyvenimo sėkmė. Todėl tinkamos

ISSN 1392-0340
E-ISSN 2029-0551

elgsenos probleminėse situacijose bei savikontrolės įgūdžių ugdymosi sunkumų įveika yra vienas iš nūdienos socialinių darbuotojų, dirbančių su vaikais, iššūkių: „*Mokome valdyti save stresinėse situacijose, kaip elgtis konfliktinėse situacijose, tačiau konflikto metu vaikai dažnai pratrūksta <…> stumdo vienas kitą, pravardžiuojasi, šaukia…*“ (J).

Tyrimo metu buvo siekiama atskleisti, kaip socialiniai darbuotojai įveikia savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo sunkumus ir kas jiems padeda. Analizuojant gautus informantų atsakymus, išskirtos trys kategorijos – savarankiškumo įgūdžių ugdymo sunkumų įveika taikant žodinius metodus, skiriant praktines užduotis bei pasitelkiant socioedukacinės pagalbos specialistus (2 lentelė).

2 lentelė. **Savarankiškumo įgūdžių ugdymo sunkumų įveikimo būdai**

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Savarankiškumo įgūdžių ugdymo sunkumų įveika taikant žodinius metodus	Individualūs pokalbiai	„*<…> kalbamės su vaikais, ieškome bendrų sprendimo būdų…*“ (H), „*<…> bandau kontroliuoti situacija, daugiau dirbu individuliai…*“ (A), „*<…> tiesiog kalbamės, <…> sunkumus įveikiu patarimais, išaiškinimais, pamokymais…*“ (F), „*<…> tada reikia ilgai įrodinėti, kad tai ne prastesnės kokybės maisto prekė, o tik šiek tiek pigesnė…*“ (I)
	Pokalbiai grupėmis	„*<…> kalbamės, kaip tinkamai planuoti biudžetą, kiek ir kam galima būtų skirti pinigų įvairiems pirkiniams, kokios būtinos kasmėnesinės išlaidos, kaip atsidėti pinigų…*“ (D), „*<…> kalbamės apie sveiką mitybą, tinkamą produktų pasirinkimą, kaip sveikai maitintis ir išgyventi su ribotu biudžetu…*“ (A), „*<…> be abejo, reikėtų tam skirti daugiau pokalbių, daugiau laiko, kad vaikai įsisąmonintų, kad galima nusipirkti sveikų produktų turint ribotą biudžetą*“ (C)
Savarankiškumo įgūdžių ugdymo sunkumų įveika skiriant praktines užduotis	Individualios praktinės užduotys	„*<…> prašau parašyti 5 savo geras / teigiamas savybes ir 5 savo elgesio apraiškas, kurias vaikas norėtų ištaisyti… tada su juo kalbamės apie tai <…> stebiu, kaip sekasi…pasidžiaugiu, kai pasiseka, patariu, kaip tinkamai reaguoti, kai nesiseka reaguoti adekvačiai…*“ (E), „*<…> atliekame užduotis „aš esu“, mano hobis <…> aš labai skatinu vaikus labiau pasitikėti savo jėgomis, mažiau pasiduoti bandos jausmui, klausiu, kokie jo / jos tikslai, būrelius skatinu lankyti ne kur draugas ar draugė, o kur jam asmeniškai norisi…*“ (G), „*<…> ugdome socialinį atsparumą, kuris reikalingas pradedant savarankiškai gyventi, savarankiškai priimant sprendimus…*“ (A), „*<…> duodame individualias užduotis, pvz., už 3 Eur nupirkti maisto produktų 1 asmeniui, o po to aptariame grupėse…*“ (B)
	Grupinės praktinės užduotys	„*<…> skiriu grupines užduotis, pavyzdžiui, turite 20 eurų nueikite į parduotuvę sudarykite sąrašą pirkinių, kuriuos nusipirkę galėtumėte pagaminti pusryčius, pietus ir vakarienę 1 asmeniui, 2 dienoms… eina skaičiuoja, tariasi <…> pykstasi (nusišypso), nes skoniai nesutampa…*“ (C), „*<…> iš etikečių rašosi, kas sveikiau, kas nemaistinga…*“ (J), „*dažnai vaikai sako nespėja paruošti pamokų ir dalyvauti būreliuose, todėl duodame grupines užduotis – suplanuoti X amžiaus grupės vaiko dieną… vaikai planuoja, diskutuoja, ginčijasi….*“ (E), „*mokomės spręsti problemas, analizuodami atvejus, pavyzdžiui, konfliktines situacijas, bet dažnai ir jų metu vaikai susiginčija, nemoka tinkamai elgtis konfliktinėse situacijose*“ (D)

ISSN 1392-0340
E-ISSN 2029-0551

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Savarankiškumo įgūdžių ugdymo sunkumų įveika pasitelkiant kitus specialistus	Darbuotojų, dirbančių bendruomeniniuose vaikų globos namuose, komandinis darbas	„<…> *ugdyti ir stiprinti socialinio bendravimo įgūdžius yra ne vieno socialinio darbuotojo darbas, ta pačia linkme dirba ir padėjėjai*“ (I), „<…> *bendradarbiaudami tarpusavyje parengiame ir įgyvendiname vaiko rengimo savaraniškam gyvenimui planą*“ (A), „*Svarbiausia – sutelktas darbas komandoje. Vieningų nuostatų laikymasis rengiant vaikus savarankiškam gyvenimui padeda pasiekti geresnius rezultatus*“ (B)
	Bendradarbiavimas pasitelkiant kitų institucijų specialistus	„*Teigiamą rezultatą gali duoti socialinių darbuotojų ir kitų įstaigų specialistų komandinis darbas (psichologo, socialinio pedagogo, medikų…*“ (F), „*mes bendradarbiaujame su vaiko teisių apsaugos specialistais, sprendžiant iškylančias problemas…*“ (D), „<…> *įgyvendinant įvairias prevencines programas bendradarbiaujama su policijos atstovais, pasitelkiami sveikatos priežiūros specialistai, mokykla….*“ (J)

Tyrimu atskleista, kad socialiniai darbuotojai vaikų savarankiškumo įgūdžiams ugdyti pasitelkia individulius ir grupinius pokalbius. Pokalbių metu socialiniai darbuotojai aptaria finansų valdymo, sveikos mitybos, tinkamų maisto produktų pasirinkimo, esant ribotam biudžetui, bei kitas aktualias temas. Informantai, įveikdami savarankiškumo įgūdžių ugdymo sunkumus, taiko žodinius metodus, kurių paskirtis, kaip teigia N. Ambrasė (2012), perteikti ugdytiniams sukauptą ir apibendrintą socialinio elgesio patirtį. Pasak autorės, žodis yra naudojamas ne tik informacijai perteikti, bet ir nurodymams. Žodiniai metodai yra ne tik pokalbiai, bet ir patarimai, pamokymai, pasakojimai, auklėjamoji konsultacija, dialogas.

Kitą galimybę savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo(si) sunkumams įveikti socialiniai darbuotojai įžvelgia skirdami individualias ir grupines praktines užduotis. Informantai nurodė, kad svarbu vaikus įtraukti į praktinę veiklą. Kasdienėje praktinėje veikloje (kambarių tvarkymas, maisto ruošimas ir kt.) svarbu leisti jiems patiems veikti ir prisiimti atsakomybę už veiklos rezultatus. Informantai nurodė, kad labai pasiteisina tiek individualios, tiek grupinės praktinės užduotys, kurios padeda vaikams ugdytis savarankiško gyvenimo įgūdžius. Ypatingas dėmesys praktinių užsiėmimų metu skiriamas asmeninių, socialinių ir buitinių įgūdžių ugdymuisi.

Pažymėtina, kad įveikiant savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo sunkumus būtinas komandinis darbas. Informantai pažymi, kad patarimų ir pagalbos sulaukia iš kolegų. Glaudus bendradarbiavimas vyksta tarp bendruomeninių vaikų globos namų socialinių darbuotojų ir jų padėjėjų. Pasak informantų: „<…> *ugdyti ir stiprinti socialinio bendravimo įgūdžius yra ne vieno specialisto darbas…*“ (I), „<…> *vieningų nuostatų laikymasis rengiant vaikus savarankiškam gyvenimui padeda pasiekti geresnius rezultatus*“ (B).

Socialiniai darbuotojai, dalyvavę tyrime, pažymi, kad ugdydami savarankiško gyvenimo įgūdžius ir įveikdami sunkumus sulaukia paramos iš kitose institucijose dirbančių specialistų: psichologų, socialinių pedagogų ir specialiųjų pedagogų, vaiko teisių apsaugos ir kitų specialistų. Kaip pažymi V. Skučaitė ir E. G. Karmazė (2011), dirbdami drauge

ISSN 1392-0340
E-ISSN 2029-0551

profesionalai gali dalytis atsakomybe, kreiptis pagalbos, padėti kitiems, pajusti savo darbo svarbą, nesijausti vieniši profesiniame gyvenime.

Pažymėtina, kad socialiniai darbuotojai, dalyvavę tyrime, akcentuoja institucinės globos pertvarkos pranašumus, nes šeimai artimos aplinkos sukūrimas ir namų ūkio valdymo galimybės sudaro geresnes prielaidas vaikų pasirengimui savarankiškam gyvenimui.

Išvados

Bendruomeniniuose vaikų globos namuose gyvenantiems vaikams dažnai kyla sunkumų tvarkantis namus, rūpinantis asmens higiena be socialinio darbuotojo pagalbos. Vaikai ypač stokoja laisvalaikio planavimo ir organizavimo, ekonominių, bendravimo, asmeninių (savęs pažinimo, savikontrolės, atsakomybės, pasitikėjimo savimi, streso įveikimo, konfliktų sprendimo, sprendimų priėmimo) įgūdžių.

Tyrimas atskleidė, kad socialiniai darbuotojai, ruošdami vaikus savarankiškam gyvenimui, susiduria su vaikų buitinių įgūdžių (maisto gaminimo, apsipirkimo parduotuvėje, mokesčių mokėjimo), socialinių įgūdžių (bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžių ugdymosi ir pritaikymo, veiklos organizavimo) ir asmeninių įgūdžių (adekvataus savęs vertinimo, savikontrolės įgūdžių ir pasitikėjimo savimi įgūdžių) ugdymo(si) sunkumais.

Socialinai darbuotojai, dirbantys bendruomeniniuose vaikų globos namuose, savarankiškumo įgūdžių ugdymo sunkumus įveikia pasitelkdami žodinius metodus (individualius ir grupinius pokalbius), skirdami individualias ir grupines praktines užduotis, dirbdami kartu su komanda, glaudžiai bendradarbiaudami su padėjėjais bei su kitų institucijų specialistais.

Socialiniai darbuotojai pažymi, kad institucinės globos pertvarka ir su ja susiję pokyčiai – namų aplinkos sukūrimas ir namų ūkio valdymo galimybės – sudaro geresnes prielaidas vaikų pasirengimui savarankiškam gyvenimui.

Literatūra

Ambrasė, N. (2012). *Pedagogo veiklos tobulinimas: vaikų globos namų auklėtinių rengimas šeimai*. Kaunas: Technologija. https://doi.org/10.5755/e01.9786090206461

Browne, K. (2005). A European survey of the number and characteristics of children less than three years old in residential care at risk of harm. *Adoption and Fostering*, *29*(4), 23–33. https://doi.org/10.1177/030857590502900405

Bubnys, R. ir Jasevičienė, Z. (2013). Globos namuose gyvenančių paauglių patiriamų problemų sąsajos su ateities perspektyvomis. P*rofesinės studijos: teorija ir praktika, 11*, 31–37.

ISSN 1392-0340
E-ISSN 2029-0551

Common European Guidelines on the Transition from Institutional to Community Based Care. (2012). Prieiga per internetą: http://deinstitutionalisationguide.eu/.

Creswell, J. W. (2009). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches. 3 rd Edition*. Los Angeles: Sage Publications.

Dixon, J. ir Stein, M. (2005). *Leaving care: Throughcare and aftercare in Scotland*. London: Jessica Kingsley Publishers.

Fisher, P. A., Stoolmiller, M., Mannering, A. M., Takahashi, A. ir Chamberlain, P. (2011). Foster placement disruptions associated with problem behavior: Mitigating a threshold effect. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, *79*(4), 481–487. https://doi.org/10.1037/a0024313

Gudonis, V., Butkutė, I. ir Samašonok, K. (2008). Globos namų auklėtinių ir paauglių, gyvenančių pilnose šeimose, adaptacijos ypatumai. *Specialusis ugdymas*, *2*(19), 8–21.

Höjer, I. ir Sjöblom, Y. (2010). Young people leaving care in Sweden, *Child and Family Social Work, 15*, 118–127. https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2009.00661.x

Ismayilova, L., Ssewamala, F. ir Huseynli, A. (2014). Reforming child institutional care in the Post-Soviet bloc: The potential role of family-based empowerment strategies. *Children and Youth Services Review*, *47*, 136–148. https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2014.09.007

Kelleher, P., Kelleher, C., Corbett, M. ir Press, O. (2000). *Left out on their own: Young people leaving care in Ireland*. Dublin: Oak Tree Press.

Keymolen, E. ir Broeders, D. (2013). Innocence Lost: Care and Control in Dutch Digital Youth Care. British. *Journal of Social Work*, *43*(1), 41–63. https://doi.org/10.1093/bjsw/bcr169

Leliūgienė, I. ir Djačenko, V. (2010). Socializacijos centro edukacinė sistema – ugdytinių tolimesnį formalųjį mokymąsi lemiantis kompleksinis veiksnys. *Socialinis ugdymas*, 13(24), 13–30.

Lietuvos Respublikos Seimas. (2003). Dėl vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijos (2003 m. gegužės 20 d. nutarimas Nr. IX-1569). *Valstybės žinios*, 52-2316.

Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministras. (2006). Dėl Socialinių darbuotojų ir socialinių darbuotojų padėjėjų kvalifikacinių reikalavimų, socialinių darbuotojų ir socialinių darbuotojų padėjėjų profesinės kvalifikacijos kėlimo tvarkos bei socialinių darbuotojų atestacijos tvarkos aprašų patvirtinimo (2006 m. balandžio 5 d. įsakymas Nr. A1-92). *Valstybės žinios*, 43-1569.

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministras. (2014). *Perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2020 metų veiksmų planas*. (2014 m. vasario 14 d. įsakymas Nr. A1-83). Prieiga per internetą: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/c90d41f097de11e3bdd0a9c9ad8ce1bf.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė. (2007). Dėl vaiko globos (rūpybos) sistemos reorganizavimo strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2007–2012 metų plano patvirtinimo (2007 m. spalio 31 d. nutarimas Nr. 1193). *Valstybės žinios*, 118-4817.

Montgomery, P., Donkoh, C. ir Underhill, K. (2006). Independent living programs for young people leaving the care system: The state of the evidence. *Children and Youth Services Review*, *28*(12), 1435–1448. https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2006.03.002

Pūras, D. (2013). *Institucinė globa – vaikų iki 3 m. teisių pažeidimas*. Prieiga per internetą: http://www.bevaikunamu.lt/wp-content/uploads/2013/12/LT_D.Puras_Children-under-3.pdf.

Rėklaitienė, D., Požrienė, J., Ostasevičienė, V. ir Gaižauskienė, A. (2008). *Tėvų globos netekusių asmenų gyvenimo kokybės ir pasirengimo savarankiškam gyvenimui įvertinimas: tyrimo ataskaita.* Prieiga per internetą: http://www.socmin.lt/index.php?1606775163.

Samašonok, K. (2013). Globos namuose gyvenančių vaikų ir paauglių savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymas: pasiekimai, sunkumai, sprendimai. *Pedagogika, 110*, 103–114.

Scannapieco, M., Connell-Carrick, K. ir Painter, K. (2007). In Their Own Words: Challenges Facing Youth Aging Out of Foster Care. *Child and Adolescent Social Work Journal*, *24*(5), 423–435. https://doi.org/10.1007/s10560-007-0093-x

Skučaitė, V. ir Karmazė, E. G. (2011). *Padėkime vaikui įveikti sunkumus: geroji bendradarbiavimo mokyklose patirtis.* Vilnius: Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras.

Snieškienė, D. ir Bumblauskaitė, K. (2005). Globos įstaigoje augančių jaunuolių pasiruošimas savarankiškam gyvenimui. *Specialusis ugdymas*, *2*(13), 111–122.

Spray, C. ir Jowett, B. (2012). *Social work practice with children and families.* London: SAGE. https://doi.org/10.4135/9781446288993

Strolin-Goltzman, J., Kollar, S. ir Trinkle, J. (2010). Listening to the voices of children in foster care: youths speak out about child welfare workforce turnover and selection. *Social Work*, *55*(1), 47–53. https://doi.org/10.1093/sw/55.1.47

Tirella, L. G., Chan, W., Cermak, S. A., Litvinova, A., Salas, K. C. ir Miller, L. C. (2007). Time use in Russian baby homes. *Child:Care, Health, and Development*, *34*, 77–86.

Vaiko gerovės 2013–2018 metų programa. (2012). *Valstybės žinios*, 140-7208.

Valstybės Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2014 metų veiklos ataskaita. (2015). Prieiga per internetą: http://vaikoteises.lt/media/file/ataskaitos/2014%20M_%20VEIKLOS%20ATASKAITA%202015-03-18.pdf.

Valstybės kontrolė. (2014). *Valstybinio audito ataskaita. Ar vaikų globos sistema atitinka globojamo vaiko interesus.* Prieiga per internetą: http://www.vaikoteises.lt/media/file/_%20Ataskaita-vaiku-globa-kontrole.pdf.

Wheten, K., Osterman, J., Pence Brien, E. et al. (2014). Three – year change in the wellbeing of orphaned and separated children in institutional and family – based care settings in five low – and middle – income countries. *Plos one, 9*(8), 1–10. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0104872

ISSN 1392-0340
E-ISSN 2029-0551

The Experiences of Social Workers while Preparing Children for Independent Living in the Community Foster Care Homes

Vida Gudžinskienė[1], Rita Raudeliūnaitė[2], Rokas Uscila[3]

[1] Mykolas Romeris University, Institute of Education Science and Social Work, Ateities St. 20, LT-08303 Vilnius, Lithuania, vida.gudzinskiene@mruni.eu
[2] Mykolas Romeris University, Institute of Education Science and Social Work, Ateities St. 20, LT-08303 Vilnius, Lithuania, ritara@mruni.eu
[3] Lithuanian Law Institute, Ankštoji St. 1A, LT-01109 Vilnius, Lithuania, ruscila@yahoo.com

Summary

The order of the Minister Social Security and Labour of December 18, 2013 adopted The Action Plan for the Transition from Institutional Care to the Family and Community Based Services to the Children with Disabilities and the Children who Have Lost Parental Care for 2014–2020. The purpose of the transition of residential institutions for children from institutional care to family and community-based provision of the services to the children, who have lost parental care, is to ensure a harmonious environment and conditions to the children, who have lost parental care, to grow in the family or household of guardians or adoptive parents and receive assistance in the community. It is important for a child to grow in a family environment which stimulates children's independence, full and complete participation in the community and social inclusion. When restructuring children's care homes, it is foreseen to create new and expand the existing community services which are alternative to institutional care: communal children's care homes of up to 8 children when they are given residence in flats, houses. One of the priorities of the restructuring of children care is to prepare a child for an independent life. While the process of restructuring is underway' no studies', which analyze the improvement of the preparation of children, who reside in the community foster care homes, have been conducted. Therefore, it is relevant to conduct studies on the improvement of the development of independent life skills of children in the context of the restructuring of care homes.

The purpose of the study is to reveal the experiences of social workers while educating children for independent living in the community foster care homes.

The study questions: *1) What independent living skills children lack while living in the community foster care homes? 2) What difficulties are encountered by social workers while developing the independence of the children of the community foster care homes? 3) How social workers overcome arising difficulties?*

Qualitative research type was chosen for the study. In the study, the method of a semi-structured interview, which enables to come close to the understanding of human experiences, designation of meanings, the definition of meanings and the construction (explanation) of reality, was used. The obtained data were analyzed by the content analysis method. Qualitative

ISSN 1392-0340
E-ISSN 2029-0551

content analysis was carried out in accordance with the inductive, study data based and categories composed logic. According to J. W. Creswell (2009), content analysis is a technique which, having examined the specificities of the text, allows, objectively and systematically, draw reliable conclusions. The qualitative content analysis was performed regarding the following sequence (Creswell, 2009): repeated reading of the content of transcript interview texts, distinction of meaning elements in the text analysed, grouping of the distinguished meaning elements into categories and sub-categories, integration of the categories/sub-categories into the context of the phenomenon analysed and description of their analysis.

Criteria-based sample was used in the study. The informants were chosen according to the following criteria: 1) social workers who have a degree in social work, 2) social workers who work in the community foster care homes for children.

The study was conducted in the September-October of 2016 in the community foster care homes for children. 10 social workers participated in the study.

The study revealed that while preparing the children of the community foster care homes for independent living social workers experience the difficulties in (self-)developing domestic skills (food cooking, shopping, paying bills), social skills (communication and cooperation, organizational) and personal skills (the lack of adequate self-evaluation, self-control skills and self-confidence skills). Social workers, who work in the community foster care homes for children, develop independence skills in children by using verbal methods (individual and group conversations), assigning individual and group practical tasks, drawing on the team of the community foster care homes for children and cooperating with the specialists of other institutions. Social workers hope that the restructuring of institutional care and the changes related to it like creation of domestic environment and the possibilities for household management create better prerequisites for the preparation of children for independent living.

Keywords: *independence, development, social workers, the community foster care homes for children, difficulties and the ways to overcome them.*

Gauta 2016 11 28 / Received 28 11 2016
Priimta 2017 02 17 / Accepted 17 02 2017